

Zittingsdocument

A8-0023/2018

6.2.2018

VERSLAG

over gendergelijkheid in de handelsverdragen van de EU
(2017/2015(INI))

Commissie internationale handel
Commissie rechten van de vrouw en gendergelijkheid

Rapporteurs: Eleonora Forenza, Malin Björk

(Gezamenlijke commissieprocedure – artikel 55 van het Reglement)

INHOUD

	Blz.
ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT	3
TOELICHTING	24
ADVIES VAN DE COMMISSIE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING.....	29
INFORMATIE OVER DE GOEDKEURING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE.....	36
HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE.....	37

ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT

Gendergelijkheid in de handelsverdragen van de EU (2017/2015(INI))

Het Europees Parlement,

- gezien artikel 2 en artikel 3, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU),
- gezien de artikelen 8 en 10, artikel 153, leden 1 en 2, en de artikelen 157 en 207 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU),
- gezien de artikelen 23 en 33 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie,
- gezien het EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie uit 2015,
- gezien de conclusies van de Raad van 16 juni 2016 over gendergelijkheid (00337/2016),
- gezien het werkdocument van de diensten van de Commissie van 14 juli 2015 over de stand van zaken ten aanzien van de tenuitvoerlegging van de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (SWD(2015)0144),
- gezien het aan de conclusies van de Raad van 7 maart 2011 gehechte Europees pact voor gendergelijkheid voor de periode 2011-2020 (07166/2011),
- gezien het werkdocument van de diensten van de Commissie van 3 december 2015 over het strategisch engagement voor gendergelijkheid 2016-2019 (SWD(2015)0278),
- gezien het verslag van de Commissie van 2017 over de gelijkheid van mannen en vrouwen in de Europese Unie,
- gezien de mededeling van de Commissie van 2015 getiteld "Handel voor iedereen – Naar een meer verantwoordelijk handels- en investeringsbeleid",
- gezien de mededeling van de Commissie van 13 september 2017 getiteld "Verslag over de uitvoering van de strategie voor handelsbeleid Handel voor iedereen – Zorgen voor een vooruitstrevend handelsbeleid om de mondialisering in goede banen te leiden" COM(2017) 491,
- gezien Verordening (EU) nr. [978/2012](#) van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 houdende toepassing van een schema van algemene tariefpreferenties en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 732/2008 van de Raad¹,
- gezien de verordening inzake conflictmineralen ([Verordening \(EU\) 2017/821 van het Europees Parlement en de Raad van 17 mei 2017](#) tot vaststelling van verplichtingen inzake passende zorgvuldigheid in de toeleveringsketen voor Unie-importeurs van tin,

¹ PB L 303 van 31.10.2012, blz. 1.

tantaal en wolfraam, de overeenkomstige ertsen, en goud uit conflict- en hoogrisicogebieden)¹,

- gezien het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en met name artikel 4, lid 1, inzake het verbod op slavernij en dwangarbeid, en artikel 14 inzake het verbod op discriminatie,
- gezien het VN-verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) van 18 december 1979,
- gezien de Verklaring en het Actieprogramma van Peking die op 15 september 1995 tijdens de vierde wereldvrouwenconferentie werden aangenomen, alsmede de daaruit voortkomende documenten die tijdens de bijzondere VN-zittingen Peking +5 (2000), Peking +10 (2005) en Peking +15 (2010) werden aangenomen,
- gezien het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul), en artikel 3 daarvan dat "gender" definieert als "de sociaal geconstrueerde rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die een bepaalde maatschappij passend acht voor vrouwen en mannen", en het Inter-Amerikaans Verdrag ter voorkoming, bestraffing en uitbanning van geweld tegen vrouwen (Verdrag van Belém do Pará) van 1994,
- gezien de gemeenschappelijke strategie van 2007 van de EU en haar lidstaten "Hulp voor handel: een sterkere EU-ondersteuning voor handelsgerelateerde behoeften in ontwikkelingslanden" en de mededeling van de Commissie van 13 november 2017 "Welvaart via handel en investeringen – Actualisering van de gezamenlijke EU-strategie inzake hulp voor handel van 2007" (COM(2017) 667),
- gezien de op 25 september 2015 door de Algemene Vergadering van de VN goedgekeurde resolutie getiteld "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development",
- gezien de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen,
- gezien het OESO-richtsnoer inzake de zorgvuldigheidseisen voor verantwoorde bevoorradingsketens van bodemschatten uit door conflicten getroffen gebieden en risicogebieden,
- gezien het investeringsbeleidskader voor duurzame ontwikkeling (2015) van UNCTAD,
- gezien de belangrijke verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) inzake gendergelijkheid, waaronder het Verdrag betreffende gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten voor arbeid van gelijke waarde (nr. 100), het Verdrag betreffende discriminatie (arbeid en beroep) (nr. 111), het Verdrag betreffende arbeiders met gezinsverantwoordelijkheid (nr. 156) en het Verdrag inzake de bescherming van het moederschap (nr. 183),
- gezien hoofdstuk 7 van het actieplan 2015-2017 van de top van de staatshoofden van de

¹ PB L 130 van 19.5.2017, blz. 1.

EU en de Celac, dat in juni 2015 in Brussel is vastgesteld,

- gezien zijn resolutie van 14 februari 2006 over de clause inzake mensenrechten en democratie in EU-overeenkomsten¹,
- gezien zijn resolutie van 25 november 2010 over mensenrechten, sociale normen en milieunormen in internationale handelsovereenkomsten²,
- gezien zijn resolutie van 25 november 2010 over het internationaal handelsbeleid met de verplichtingen zoals door de klimaatverandering geboden³,
- gezien zijn resolutie van 11 september 2012 over de rol van vrouwen in de groene economie⁴,
- gezien zijn resolutie van 9 juni 2015 over de EU-strategie voor de gelijkheid van vrouwen en mannen na 2015⁵,
- gezien zijn resolutie van 28 april 2016 over vrouwen die als huishoudelijk personeel en als verzorger werken in de EU⁶,
- gezien zijn resolutie van 26 mei 2016 over armoede: een genderperspectief⁷,
- gezien zijn resolutie van 14 maart 2017 over gelijkheid tussen mannen en vrouwen in de Europese Unie 2014-2015⁸,
- gezien zijn resolutie van 5 juli 2016 over de uitvoering van de aanbevelingen van 2010 van het Parlement over de sociale en milieunormen, de mensenrechten en maatschappelijk verantwoord ondernemen⁹,
- gezien zijn resolutie van 12 september 2017 inzake de gevolgen van de internationale handel en het handelsbeleid van de EU voor mondiale waardeketens¹⁰,
- gezien zijn aanbeveling van 14 september 2017 aan de Raad, de Commissie en de EDEO voor de onderhandelingen over de modernisering van de handelspijler van de Associatieovereenkomst EU-Chili¹¹,
- gezien de verklaring van het voorzitterschapstrio over de gelijkheid van vrouwen en mannen, die op 19 juli 2017 werd afgelegd door Estland, Bulgarije en Oostenrijk, de lidstaten die het voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie bekleden tijdens de periode van 18 maanden van juli 2017 tot en met december 2018,

¹ PB C 290E van 29.11.2006, blz. 107.

² PB C 99E van 3.4.2012, blz. 31.

³ PB C 99E van 3.4.2012, blz. 94.

⁴ PB C 353E van 3.12.2013, blz. 38.

⁵ Aangenomen teksten, P8_TA(2015)0218.

⁶ Aangenomen teksten, P8_TA(2016)0203.

⁷ Aangenomen teksten, P8_TA(2016)0235.

⁸ Aangenomen teksten, P8_TA(2017)0073.

⁹ Aangenomen teksten, P8_TA(2016)0298.

¹⁰ Aangenomen teksten, P8_TA(2017)0330.

¹¹ Aangenomen teksten, P8_TA(2017)0354.

- gezien de studie van het International Centre for Research on Women, getiteld "Trade liberalisation & women's reproductive health: linkages and pathways",
- gezien het Africa Human Development Report 2016 getiteld "Accelerating Gender Equality and Women's Empowerment in Africa"¹,
- gezien het verslag van de OESO van 2014 "Enhancing Women's Economic Empowerment through Entrepreneurship and Business Leadership in OECD Countries"²,
- gezien de resultaten van de recentste internationale debatten op hoog niveau over gender en handel, met bijzondere aandacht voor die welke zijn georganiseerd onder de auspiciën van de EU en de WTO/UNCTAD/ITC, onder meer, in omgekeerde chronologische volgorde, het door de Europese Commissie en het Internationaal Handelscentrum gezamenlijk georganiseerde "International Forum on Women and Trade" (Brussel, juni 2017)³, de jaarlijkse plenaire vergadering van de Parlementaire Conferentie van de WTO over "Trade as a vehicle of social progress: The gender perspective" (Genève, juni 2016)⁴ en de plenaire vergadering van de WTO over "What future for the WTO? Trade and Gender: Empowering Women through Inclusive Supply Chains" (Genève, juli 2015)⁵,
- gezien de toenemende internationale inspanningen om gendergelijkheid te bevorderen met behulp van het handelsbeleid, zoals het programma van UNCTAD inzake gender en ontwikkeling⁶ (dat onderzoek omvat over de effecten van handel op vrouwen, een educatief pakket over handel en gender, en onlineopleiding over de creatie van het statuut van "Gender Champions") en de werkterreinen van de Wereldbank, die sinds 2016 alle 14 een genderstrategie omvatten;
- gezien de discussienota van het Internationaal Centrum voor handel en duurzame ontwikkeling (ICTSD) over "The Gender Dimensions of Global Value Chains" (september 2016)⁷,
- gezien de discussienota van het ICTSD over "The Gender Dimensions of Services"

¹ UNDP, Africa Human Development Report 2016,
http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/Africa%20HDR/AfHDR_2016_lowres_EN.pdf?download

² Technisch verslag van de OESO "Enhancing Women's Economic Empowerment through Entrepreneurship and Business Leadership in OECD Countries",
http://www.oecd.org/gender/Enhancing%20Women%20Economic%20Empowerment_Fin_1_Oct_2014.pdf

³ Internationaal forum over vrouwen en handel, Brussel, juni 2017,
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1632>

⁴ Parlementaire conferentie van de WTO, plenaire vergadering, "Trade as a vehicle of social progress: The gender perspective", Genève, juni 2016,
https://www.wto.org/english/forums_e/parliamentarians_e/ipuconf2016_e.htm

⁵ WTO-vergadering "What future for the WTO? Trade and Gender: Empowering Women through Inclusive Supply Chains", Genève, juli 2015,
https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/global_review15prog_e/global_review15prog_e.htm

⁶ Website van UNCTAD, <http://unctad.org/en/Pages/DITC/Gender-and-Trade/Trade,-Gender-and-Development.aspx>

⁷ Discussienota van het Internationaal Centrum voor handel en duurzame ontwikkeling (ICTSD) "The Gender Dimensions of Global Value Chains" (september 2016),
https://www.ictsd.org/sites/default/files/research/the_gender_dimensions_of_global_value_chains_0.pdf

(september 2016)¹,

- gezien het verslag van VN-Vrouwen uit 2015 getiteld "Progress of the world's women 2015-2016: Transforming economies, realizing rights"²,
 - gezien de standpuntnota van WIDE+ van 2017 over gendergelijkheid en het EU-handelsbeleid, getiteld "How to transform EU trade policy to protect women's rights"³,
 - gezien zijn studie uit 2016, getiteld "Gender Equality in Trade Agreements"⁴,
 - gezien zijn studie uit 2015, getiteld "The EU's Trade Policy: from gender-blind to gender-sensitive?"⁵,
 - gezien artikel 52 van zijn Reglement,
 - gezien het gezamenlijke overleg van de Commissie internationale handel en de Commissie rechten van de vrouw en gendergelijkheid overeenkomstig artikel 55 van het Reglement,
 - gezien het verslag van de Commissie internationale handel en de Commissie rechten van de vrouw en gendergelijkheid en het advies van de Commissie ontwikkelingssamenwerking (A8-0023/2018),
- A. overwegende dat in artikel 8 VWEU is bepaald dat de Europese Unie ernaar streeft bij elk optreden de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op te heffen en de gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen en bij de bepaling en de uitvoering van haar beleid en optreden discriminatie, onder meer op grond van geslacht, tegen te gaan;
- B. overwegende dat het handelsbeleid als instrument kan dienen om mondiale en Europese waarden, waaronder gendergelijkheid, te bevorderen; overwegende dat de handels- en investeringsovereenkomsten van de EU en het desbetreffende beleid niet genderneutraal zijn, in die zin dat ze wegens structurele ongelijkheden andere gevolgen hebben voor vrouwen dan voor mannen; overwegende dat vrouwen worden geconfronteerd met genderspecifieke beperkingen zoals beperkte toegang tot en zeggenschap over middelen, wettelijke discriminatie, en overbelasting doordat ze als gevolg van traditionele genderrollen de onbetaalde zorg voor hun rekening nemen;
- C. overwegende dat gendergelijkheid mannen en vrouwen evenzeer moet aangaan; overwegende dat verbintenissen en partnerschappen tussen belanghebbenden uit de openbare en particuliere sector, op internationaal en lokaal niveau, cruciaal zijn om de nodige synergieën ten gunste van gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen te bevorderen en het bewustzijn te vergroten over onderwerpen als: eigendomsrechten; toegang tot financiering, onderwijs en beroepsopleiding; het gedrag van ondernemingen; overheidsopdrachten; de digitale kloof; en culturele vooroordelen;

¹ https://www.ictsd.org/sites/default/files/research/the_gender_dimensions_of_services.pdf

² http://progress.unwomen.org/en/2015/pdf/unw_progressreport.pdf

³ <https://wideplus.org/2017/06/25/wide-gender-and-trade-position-paper-is-available/>

⁴ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571388/IPOL_STU\(2016\)571388_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571388/IPOL_STU(2016)571388_EN.pdf)

⁵ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549058/EXPO_IDA\(2015\)549058_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549058/EXPO_IDA(2015)549058_EN.pdf)

- D. overwegende dat het handelsbeleid onder andere erop gericht is de duurzame en billijke economische groei en ontwikkeling te bewerkstelligen die nodig zijn voor armoedebestrijding, sociale rechtvaardigheid, fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden en betere levensomstandigheden voor vrouwen en mannen, en het beschermen van de rechten van de vrouw; overwegende dat gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen en meisjes niet alleen in alle duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de VN moeten worden geïntegreerd maar ook een op zichzelf staande doelstelling zijn; overwegende dat in de SDG-agenda wordt erkend dat handel bijdraagt tot de bevordering van duurzame en billijke ontwikkeling en kan bijdragen tot de bevordering van de hoogste internationale arbeids- en milieunormen en de mensenrechten; overwegende dat het EU-handelsbeleid een belangrijk onderdeel van het SDG-kader is en dat een krachtig genderperspectief een essentieel element van dat kader is, dat tot doel heeft eerlijkere en gunstigere resultaten voor iedereen te waarborgen; overwegende dat het handelsbeleid vrouwen ook meer kansen kan bieden inzake ondernemerschap, toegang tot leerlingplaatsen en werkgelegenheid;
- E. overwegende dat de complexe verhouding tussen internationale handel en gender een diepgaand inzicht in de werkzame krachten vergt, waarbij de economische en sociale dynamiek in kaart gebracht, geanalyseerd en in de gaten gehouden moet worden om een doeltreffend handelsbeleid met het oog op economische ontwikkeling uit te tekenen waarbij ook de emancipatie van vrouwen en gendergelijkheid worden bevorderd; overwegende dat in het handelsbeleid daarom rekening moet worden gehouden met de directe en indirecte gevolgen op het vlak van gender, alsook met de specifieke lokale context, om de bestaande genderkloven en stereotypen niet groter te maken of te verergeren en de gendergelijkheid proactief te versterken; overwegende dat het succes van het handelsbeleid ook moet worden beoordeeld volgens het criterium of het al dan niet positieve en gelijke gevolgen heeft voor zowel vrouwen als mannen;
- F. overwegende dat economische ontwikkeling en gendergelijkheid vaak gepaard gaan; overwegende dat er een brede consensus over bestaat dat samenlevingen met minder genderongelijkheid meestal sneller groeien;
- G. overwegende dat de gevolgen van de handelsliberalisering voor personen ook afhangen van de geografische plaats waar ze zich bevinden en van de economische sector waarin ze actief zijn; overwegende dat er zowel tussen als binnen landen grote verschillen bestaan op het gebied van productiestructuren, het percentage vrouwen in de beroepsbevolking en welzijnsstelsels; overwegende dat in sectoren als de kleding- en textielproductie, telecommunicatie, toerisme, de zorg economie en de landbouw de meeste werknemers van het vrouwelijk geslacht zijn, waar zij vaker dan mannen terechtkomen in vormen van formeel en informeel werk met een laag loon of een lage status; overwegende dat dit kan leiden tot misbruik op de werkplek, discriminatie, gendersegregatie wat het soort werk en activiteiten betreft, genderkloven qua loon en arbeidsvoorwaarden, alsook genderspecifieke beperkingen in de toegang tot productiefactoren, infrastructuur en diensten; overwegende dat vrijhandelsovereenkomsten tot verschuivingen in de werkgelegenheid en banenverlies kunnen leiden, met name in exportgerelateerde sectoren, waarin de meeste werknemers vaak vrouwen zijn; overwegende dat land- en sectorspecifieke genderbeoordelingen daarom een hoge toegevoegde waarde hebben bij het opstellen van handelsovereenkomsten;

- H. overwegende dat de van export afhankelijke werkgelegenheid in de EU in 2011 goed was voor ongeveer 11 % van de banen (1 op 9 banen) waarin vrouwen tewerkgesteld zijn;
- I. overwegende dat volgens een studie van de Commissie uit 2017 nagenoeg 12 miljoen vrouwen in de EU banen hebben die afhangen van de uitvoer van goederen en diensten naar de rest van de wereld¹;
- J. overwegende dat de UNCTAD op grond van op feiten gebaseerde onderzoeken met klem wijst op de beperkingen waarmee vrouwen worden geconfronteerd als zij de door handel geboden kansen grijpen – beperkingen die voortvloeien uit factoren zoals een gebrek aan technische opleiding voor betere banen, een gebrek aan openbare diensten die de huishoudelijke verantwoordelijkheden kunnen verlichten, en beperkte toegang tot en zeggenschap over middelen, waaronder krediet en grond, informatie en netwerken; overwegende dat de UNCTAD op grond hiervan aanbeveelt dat evaluaties rekening moeten houden met de mogelijke gevolgen van het handelsbeleid voor gendergelijkheid en de zelfbeschikking van vrouwen, op terreinen zoals werkgelegenheid, kleine ondernemingen, prijzen, productiviteit in de landbouw, zelfvoorzieningslandbouw en migratie²;
- K. overwegende dat het huidige EU-handelsbeleid en de strategie "Handel voor iedereen" gebaseerd zijn op drie belangrijke beginselen, namelijk doeltreffendheid, transparantie en waarden, maar geen gendergelijkheidsperspectief bevatten; overwegende dat de Commissie haar engagement inzake gendergelijkheid en de economische empowerment van vrouwen heeft herhaald en uitgebreid in haar evaluatie van de strategie "Hulp voor handel", waarin ze verklaarde dat gendergelijkheid niet alleen een fundamenteel mensenrecht is, maar ook essentieel is voor economische ontwikkeling, en daarnaast het brede scala EU-beleidsinstrumenten merendeels beschikbaar stelde om het totale effect ervan op groei en armoedebestrijding te vergroten; overwegende dat de EU volgens de bepalingen in het CEDAW de grondslag moet leggen voor de verwezenlijking van gendergelijkheid door ervoor te zorgen dat vrouwen gelijke toegang krijgen tot en gelijke kansen krijgen in het politieke, economische en openbare leven, alsook het onderwijs, de gezondheidszorg en tewerkstelling;
- L. overwegende dat vrouwen door handel en handelsovereenkomsten worden getroffen als mogelijke ondernemers, consumenten en (informele) werknemers; overwegende dat er een cruciale behoefte bestaat aan het erkennen en beter begrijpen van genderspecifieke gevolgen van het handelsbeleid teneinde passend te kunnen reageren vanuit het beleid; overwegende dat daartoe een passende methode moet worden uitgewerkt om ervoor te zorgen dat altijd wordt beoordeeld welke gevolgen het handelsbeleid en de handelsovereenkomsten van de EU kunnen hebben voor gendergelijkheid en de rechten van de vrouw; overwegende dat de Commissie kwantitatief, naar gender uitgesplitst onderzoek moet verrichten in sectoren zoals het bedrijfsleven, wetenschap en technologie; overwegende dat de EU tot dusver handelsovereenkomsten heeft gesloten zonder daarbij de effecten op vrouwen en gendergelijkheid te beoordelen; overwegende dat de Commissie heeft aangekondigd dat een gemoderniseerde associatieovereenkomst

¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/june/tradoc_155632.pdf

² Implementing gender-aware ex ante evaluations to maximize the benefits of trade reforms for women, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/presspb2016d7_en.pdf

tussen Chili en de EU voor het eerst voor de EU een speciaal hoofdstuk over gender en handel zal bevatten;

- M. overwegende dat in de duurzaamheidseffectbeoordelingen van handelsovereenkomsten onvoldoende rekening wordt gehouden met gendervraagstukken en vrouwenrechten;
- N. overwegende dat een beoordeling vooraf van de genderimplicaties van het handelsbeleid een bijdrage kan leveren tot de zelfbeschikking en het welzijn van vrouwen en dat dit tegelijkertijd de bestaande ongelijkheden kan verkleinen en kan voorkomen dat de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen toeneemt;
- O. overwegende dat uit een evaluatie van de huidige multilaterale en bilaterale overeenkomsten van de EU blijkt dat in 20 % van de overeenkomsten met niet-Europese handelspartners gewag wordt gemaakt van de rechten van vrouwen, en dat 40 % van deze overeenkomsten verwijzingen ter bevordering van gendergelijkheid bevat; overwegende dat de verwijzingen naar de bevordering van de zelfbeschikking van vrouwen in deze overeenkomsten meestal vrijblijvend zijn en, wanneer ze bindend zijn, in de praktijk niet afdwingbaar zijn; overwegende dat uit een recente studie van de Commissie blijkt dat er tussen mannen en vrouwen nog steeds een kloof bestaat op het gebied van kansen op toegang tot werk; overwegende dat uit het onderzoek blijkt dat door vrouwen meer zeggenschap te geven het mondiale bbp tegen 2025 met 28 miljard USD zou kunnen toenemen en dat dit essentieel is, zowel vanuit economisch perspectief als vanuit sociaal perspectief en vanuit het perspectief van de uitbanning van armoede, gezien de rol die vrouwen vervullen in gemeenschappen;
- P. overwegende dat micro-, kleine en middelgrote ondernemingen (mkmo's) zowel in de ontwikkelingslanden als in de ontwikkelde landen het leeuwendeel van de particuliere sector vormen en de meeste werkgelegenheid verschaffen; overwegende dat mkmo's volgens het Internationaal Handelscentrum (ITC) samen 95 % van alle bedrijven ter wereld uitmaken, ongeveer 50 % van het mondiale bbp realiseren en meer dan 70 % van de totale werkgelegenheid opleveren; overwegende dat tot wel 40 % van alle mkmo's in handen van vrouwen is, terwijl slechts 15 % van de exportbedrijven geleid wordt door vrouwen; overwegende dat uit cijfers van de OESO echter blijkt dat vrouwelijke ondernemers nog altijd vaak 30 tot 40 % minder verdienen dan hun mannelijke tegenhangers¹;
- Q. overwegende dat het openbaar debat en de reacties in heel Europa betreffende onderhandelingen over handelsovereenkomsten zoals het trans-Atlantisch partnerschap voor handel en investeringen (TTIP), de Brede Economische en Handelsovereenkomst (CETA) tussen de EU en Canada en de overeenkomst betreffende de handel in diensten (TiSA) hebben aangetoond dat er behoefte is aan transparante en inclusieve onderhandelingen waarbij rekening wordt gehouden met de grote bezorgdheid van Europese burgers in vele landen; overwegende dat geen enkele norm van de EU mag worden verlaagd in het kader van het handelsbeleid van de EU, en dat openbare diensten altijd van handelsbesprekingen moeten worden uitgesloten; overwegende dat elke regeling inzake geschillenbeslechting zo moet worden opgezet dat afzonderlijke

¹ Achtergrondverslag van de OESO "Enhancing Women's Economic Empowerment through Entrepreneurship and Business Leadership in OECD Countries" (2014):
http://www.oecd.org/gender/Enhancing%20Women%20Economic%20Empowerment_Fin_1_Oct_2014.pdf

regeringen het vermogen behouden om in het openbaar belang regelgeving op te stellen en de doelstellingen van het overheidsbeleid te dienen; overwegende dat vooruitgang te verwachten valt op andere kritieke aandachtsgebieden, zoals het vergroten van de verplichtingen van bedrijven inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen met betrekking tot de mensenrechten; overwegende dat in de context van mondiale waardeketens een mondiale holistische aanpak van de aansprakelijkheid van ondernemingen voor schendingen van de mensenrechten nodig is;

- R. overwegende dat de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven, handel en mensenrechten bindend zijn voor alle staten en alle ondernemingen, ongeacht hun omvang, sector, locatie, eigendom of structuur;
- S. overwegende dat in de integrale strategie voor het buitenlands en veiligheidsbeleid van de Europese Unie, vastgesteld door de Raad in 2016, wordt bekrachtigd dat de mensenrechten systematisch moeten worden opgenomen in alle beleidssectoren en instellingen, met inbegrip van internationale handel en het handelsbeleid;
- T. overwegende dat het stelsel van algemene preferenties (SAP) onder meer tot doel heeft tot armoedebestrijding bij te dragen en duurzame ontwikkeling en goed bestuur te bevorderen; overwegende dat SAP+ voorwaarden omvat om te waarborgen dat in aanmerking komende ontwikkelingslanden 27 internationale verdragen inzake mensen- en arbeidsrechten, milieubescherming en goed bestuur ratificeren en ten uitvoer leggen; overwegende dat het van cruciaal belang is regelmatig toezicht te houden op de tenuitvoerlegging ervan, zo nodig maatregelen te nemen en bijzondere aandacht te besteden aan gendergelijkheid; overwegende dat het CEDAW een van de relevante overeenkomsten in het kader van SAP+ is;
- U. overwegende dat meer dan 40 % van de landbouwwerkzaamheden op het zuidelijk halfrond wordt uitgevoerd door vrouwen;
- V. overwegende dat de groei van de wereldhandel en de integratie van de ontwikkelingslanden in de mondiale waardeketens het risico kunnen inhouden dat er genderongelijkheden ontstaan wanneer deze worden gebruikt om concurrerende producten goedkoper te vervaardigen; overwegende dat dit tevens veel vrouwelijke arbeidskrachten in staat heeft gesteld om van de informele naar de formele sector over te stappen; overwegende dat oorsprongsregels steeds belangrijker zijn geworden in de context van mondiale waardeketens, waarbij de productie in verschillende landen gebeurt; overwegende dat duidelijker en nauwkeuriger omschreven oorsprongsregels een kader kunnen scheppen om volledige transparantie en verantwoording in de gehele toeleveringsketen tot stand te brengen, en dat dit positieve gevolgen kan hebben voor vrouwen, vooral als ze in de kledingsector werken;
- W. overwegende dat deze nieuwe handelsgerelateerde werkgelegenheidskansen voor vrouwen in ontwikkelingslanden een belangrijke bijdrage leveren aan het gezinsinkomen en het terugdringen van de armoede;
- X. overwegende dat de kledingsector vooral vrouwen tewerkstelt; overwegende dat eraan moet worden herinnerd dat in september 2012 bij een vuurzee in Karachi, Pakistan, 289 mensen zijn omgekomen, dat in hetzelfde jaar bij een brand in de Tazreen Fashions-fabriek in Bangladesh 117 doden vielen en meer dan 200 werknemers gewond

raakten, en dat het Rana Plaza-gebouw, eveneens in Bangladesh, in 2013 ten gevolge van constructiefouten is ingestort, waardoor 1 129 mensen om het leven kwamen en ongeveer 2 500 mensen gewond raakten; overwegende dat in al deze gevallen sprake was van kledingfabrieken;

- Y. overwegende dat de meeste arbeidskrachten in exportproductiezones vrouwen zijn; overwegende dat in de exportproductiezones van bepaalde landen uitzonderingen op de toepassing van de plaatselijke arbeidswetgeving gelden, vakbondsactiviteiten verboden zijn of beperkt worden en geen verhaalmogelijkheden bestaan voor werknemers, hetgeen duidelijk indruist tegen de fundamentele IAO-normen;
- Z. overwegende dat de openbare en particuliere sector, het maatschappelijk middenveld (en met name vrouwenrechtenorganisaties), sociale partners en vakbonden over de kennis en het potentieel beschikken om een cruciale rol te vervullen bij het opstellen en monitoren van het handelsbeleid en het verzamelen van gegevens die informatie kunnen verschaffen over de problemen waarmee vrouwen te kampen hebben met betrekking tot handelsliberalisering, teneinde de rechten en de economische positie van vrouwen te versterken en vrouwelijk ondernemerschap te stimuleren;
- AA. overwegende dat evenementen zoals het door de Commissie op 20 juni 2017 georganiseerde Internationaal forum over vrouwen en handel tal van marktdeelnemers en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld de gelegenheid bieden om van gedachten te wisselen en initiatieven op te starten over de gevolgen van de handel voor de gendergelijkheid;
- AB. overwegende dat multilaterale platformen en intergouvernementele fora, zoals de SDG's van de VN en Women20 (W20), cruciaal zijn voor de bevordering van gendergerelateerde discussies en acties onder deskundigen en voor het verschaffen van een goede grondslag voor consensusopbouw;
- AC. overwegende dat openbare diensten, bestaande of toekomstige diensten van algemeen belang, en diensten van algemeen economisch belang moeten worden uitgesloten van de onderhandelingen over en het toepassingsgebied van alle handelsovereenkomsten die door de EU worden gesloten (waaronder onder meer water, sanitaire voorzieningen, gezondheidszorg, zorgverlening, sociale diensten, socialezekerheidsstelsels, onderwijs, afvalbeheer en openbaar vervoer); overwegende dat de Commissie heeft toegezegd ervoor te zullen zorgen dat deze diensten de bevoegdheid van de lidstaten blijven en dat regeringen niet kunnen worden verplicht diensten te privatiseren, noch op enig moment mogen worden belet diensten van algemeen belang te definiëren, te reguleren, te verlenen en te ondersteunen;
- AD. overwegende dat de handel in diensten alsook overheidsopdrachten vrouwen onevenredig kunnen treffen, en dat overheidsopdrachten een instrument blijven waarmee regeringen een positieve invloed kunnen uitoefenen op benadeelde groepen, vooral vrouwen; overwegende dat de privatisering van gezondheids- en opvangdiensten de ongelijkheid dreigt te vergroten en negatieve gevolgen kan hebben voor de arbeidsvoorwaarden van tal van vrouwen; overwegende dat een bovengemiddeld aantal vrouwen tewerkgesteld zijn in openbare diensten of in de openbaredienstensector en dat vrouwen, als gebruikers van die diensten, sterker dan mannen afhankelijk zijn van betaalbare, toegankelijke, vraaggestuurde openbare diensten van goede kwaliteit, vooral

als het gaat om sociale diensten zoals kinderopvang en de zorg voor personen ten laste; overwegende dat bezuinigingen op de nationale begroting en beperkingen in de openbare dienstverlening, alsook prijsverhogingen, deze zorglast doorgaans vrijwel uitsluitend naar vrouwen doorschuiven, hetgeen bijgevolg de gendergelijkheid in de weg staat;

- AE. overwegende dat het stelsel van intellectuele-eigendomsrechten (IER) bijdraagt tot de kenniseconomie van de EU; overwegende dat IER-bepalingen in verband met octrooien die de productie van generieke geneesmiddelen tegenhouden, van grote invloed kunnen zijn op de specifieke gezondheidseisen van vrouwen; overwegende dat vrouwen meer dan mannen vertrouwen op betaalbare toegang tot gezondheidszorg en op geneesmiddelen en hun beschikbaarheid, vooral met betrekking tot hun seksuele en reproductieve gezondheid en rechten; overwegende dat de toegang tot geneesmiddelen in niet-EU-landen niet mag worden belemmerd op grond van de bescherming van intellectuele-eigendomsrechten;
- AF. overwegende dat besluiten inzake handel en handelsovereenkomsten slechts in geringe mate worden genomen door vrouwen aangezien onderhandelingsteams, parlementen en regeringen nog lang geen genderevenwicht hebben bereikt; overwegende dat genderevenwicht in die instellingen niet alleen zou kunnen leiden tot een betere integratie van de gendergelijkheidsproblematiek, maar ook de democratische legitimiteit van de besluitvorming zou verhogen;
- AG. overwegende dat er in de Commissie en de EDEO onvoldoende personeel wordt ingezet om ervoor te zorgen dat een genderperspectief wordt geïntegreerd in het handelsbeleid van de EU en met name in het hele handelsoverleg;
- AH. overwegende dat de Commissie, wanneer zij werkt aan het wettelijke kader van relatief nieuwe handelsbeleidsterreinen zoals elektronische handel, van meet af aan de effecten daarvan op genderrollen, de balans tussen werk en privéleven en de hoeveelheid onbetaald werk moet incalculeren;
- AI. overwegende dat bewezen is dat de handel in conflictmineralen rechtstreeks gekoppeld is aan wijdverspreide mensenrechtenschendingen, waaronder verkrachting en seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes, kinder- en slavenarbeid en gedwongen verplaatsingen van de bevolking;

I. De gendergelijkheid in de handel verbeteren: algemene overwegingen en doelstellingen

1. benadrukt dat de EU verplicht is een op waarden gebaseerd handelsbeleid te voeren dat onder andere garant staat voor een hoog niveau van bescherming van de arbeids- en milieurechten en de eerbiediging van de fundamentele vrijheden en de mensenrechten, met inbegrip van gendergelijkheid; wijst erop dat alle EU-handelsovereenkomsten een ambitieus en afdwingbaar hoofdstuk over handel en duurzame ontwikkeling moeten bevatten; benadrukt dat handelsverbintenissen in de overeenkomsten van de EU de mensenrechten, vrouwenrechten of milieubescherming nooit terzijde mogen schuiven, en rekening moeten houden met de plaatselijke sociale en economische situatie;
2. wijst er nogmaals op dat gendergelijkheid stevig verankerd is in alle beleidsmaatregelen

van de EU, zoals bepaald bij artikel 8 van het VWEU; merkt op dat dit artikel als volgt luidt: "Bij elk optreden streeft de Unie ernaar de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op te heffen en de gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen."; verzoekt de Commissie de beleidssamenhang tussen verschillende beleidsterreinen, zoals handel, ontwikkeling, landbouw, werkgelegenheid, migratie en gendergelijkheid, te vergroten;

3. benadrukt dat voor een eerlijk en inclusief internationaal handelsbeleid een duidelijk kader vereist is dat ertoe bijdraagt de zelfbeschikking van vrouwen en hun levens- en arbeidsomstandigheden te verbeteren, de gendergelijkheid te versterken, het milieu te beschermen en de sociale rechtvaardigheid, internationale solidariteit en internationale economische ontwikkeling te bevorderen;
4. beklemtoont dat de bevordering van wederzijds voordelige economische groei de overkoepelende doelstelling van het handelsbeleid moet zijn; herinnert eraan dat het handelsbeleid weliswaar andere waarden kan bevorderen die de Europese Unie op multilateraal niveau naar voren schuift, maar dat er grenzen zijn aan het oplossen van wereldproblemen via het handelsbeleid en handelsovereenkomsten;
5. benadrukt dat de nieuwe generatie handelsovereenkomsten relevante internationale normen en rechtsinstrumenten, ook inzake gendergelijkheid, moet bevorderen, zoals het CEDAW, het actieprogramma van Peking, de belangrijkste IAO-verdragen en de SDG's;
6. benadrukt dat handelsverbintenissen in de overeenkomsten van de EU de mensenrechten nooit terzijde mogen schuiven; is ingenomen met de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten en verzoekt de lidstaten overeenkomstig de leidende beginselen van de VN nationale actieplannen vast te stellen en uit te werken, rekening houdend met vrouwenrechten en de noodzaak om gendergerelateerd geweld aan te pakken; vraagt de Commissie handelsbesprekingen aan te wenden om de handelspartners van de EU aan te moedigen zelf nationale actieplannen vast te stellen; steunt de lopende onderhandelingen om een bindend VN-instrument inzake transnationale bedrijven en andere ondernemingen met betrekking tot de mensenrechten in het leven te roepen; beklemtoont hoe belangrijk het is dat de EU actief bij dit intergouvernementele proces betrokken is, en verzoekt de Commissie en de lidstaten de handelspartners aan te moedigen zich constructief in te zetten voor deze onderhandelingen;
7. verzoekt de Commissie te waarborgen dat de handelspartners van de EU de artikelen 16 en 17 van de Universele Verklaring van de rechten van de mens ten volle eerbiedigen, als een middel om gendergerelateerde ongelijkheden op het gebied van sociale en economische rechten tegen te gaan;
8. merkt op dat alleen de lidstaten bevoegd zijn om de liberalisering van diensten van algemeen belang te regelen en terug te draaien, en verzoekt ze daarom fundamentele doelstellingen zoals gendergelijkheid, mensenrechten en fundamentele vrijheden, volksgezondheid en sociale en milieunormen te beschermen;
9. benadrukt dat overheden hun vermogen moeten behouden om middelen toe te kennen voor de verwezenlijking van vrouwenrechten en gendergelijkheid om een inclusieve en

duurzame toekomst voor gemeenschappen te waarborgen; benadrukt in dit verband het cruciale belang van de eerbiediging, overeenkomstig SDG 17.15, van de democratische beleidsruimte van partnerlanden om regelgeving op te stellen en beslissingen te nemen die passen bij hun eigen nationale context, tegemoet te komen aan de behoeften van hun bevolking en hun verplichtingen op het gebied van mensenrechten en andere internationale verbintenissen na te komen, onder meer op het gebied van gendergelijkheid;

10. herinnert eraan dat het de Commissie verzocht heeft een einde te maken aan het systeem voor de beslechting van geschillen tussen investeerders en staten (ISDS), en onderstreept dat een geschillenbeslechtsingsregeling zo moet worden opgezet dat afzonderlijke regeringen het vermogen behouden om in het openbaar belang regelgeving op te stellen en de doelstellingen van het overheidsbeleid na te streven, met inbegrip van maatregelen om gendergelijkheid en sterkere arbeids-, milieu- en consumentenrechten te bevorderen;
11. merkt op dat bepalingen inzake intellectuele-eigendomsrechten in de handel vaak van invloed zijn op de volksgezondheid en op de specifieke gezondheidseisen van vrouwen; verzoekt de Commissie en de Raad ervoor te zorgen dat bepalingen inzake intellectuele-eigendomsrechten in handelsovereenkomsten naar behoren rekening houden met vrouwenrechten, met name wat betreft hun invloed op de gezondheid van vrouwen, waaronder toegang tot betaalbare gezondheidszorg en geneesmiddelen; verzoekt de Commissie en de Raad de bescherming van geografische aanduidingen te bevorderen als een bijzonder belangrijk instrument voor de versterking van de positie van plattelandsvrouwen; verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten bovendien de uitbreiding van de bescherming naar niet-landbouwproducten te heroverwegen, aangezien de EU reeds overeengekomen is om niet-landbouwproducten met een geografische aanduiding te beschermen in vrijhandelsovereenkomsten;
12. herinnert eraan dat er ten behoeve van de SDG's naar gender uitgesplitste gegevens vereist zijn om de voortgang bij de verwezenlijking van alle doelstellingen, ook SDG 5 inzake gendergelijkheid, te kunnen volgen; benadrukt dat er geen adequate gegevens over de gevolgen van handel voor de gendergelijkheid voorhanden zijn, en vraagt om voldoende en adequate naar gender uitgesplitste gegevens over de gevolgen van handel te verzamelen; beklemtoont dat dergelijke gegevens het mogelijk zouden maken een methode met duidelijke en meetbare indicatoren op regionaal, nationaal en sectoraal niveau uit te werken, de analyse te verbeteren en te bepalen welke doelstellingen bereikt en welke maatregelen genomen moeten worden om vrouwen en mannen in gelijke mate voordelen te laten halen uit het handelsverkeer; onderstreept dat bijzondere aandacht moet uitgaan naar de kwantitatieve en kwalitatieve, naar gender uitgesplitste analyse van de arbeidsontwikkelingen, de eigendom van activa en financiële inclusie in sectoren waarop handel van invloed is; spoort de Commissie aan tot samenwerking met Europese en internationale organisaties zoals de Wereldbank, de Verenigde Naties, de OESO en het Europees Instituut voor gendergelijkheid (EIGE), alsook met nationale bureaus voor statistiek, om de verzameling en beschikbaarheid van dergelijke gegevens te verbeteren; verzoekt de EU en haar lidstaten in effectbeoordelingen vooraf en achteraf ook rekening te houden met de land- en sectorspecifieke gendereffecten van het handelsbeleid en de handelsovereenkomsten van de EU; benadrukt dat bij handelsbesprekingen rekening moet worden gehouden met de resultaten van de

gendergerichte analyse – met aandacht voor de positieve en negatieve effecten gedurende het hele proces, van de onderhandelingsfase tot de uitvoering – en dat zij gepaard moeten gaan met maatregelen om mogelijke negatieve gevolgen te voorkomen of te compenseren;

II. De gendergelijkheid in de handel verbeteren: sectorspecifieke overwegingen en doelstellingen

13. onderstreept dat diensten van algemeen belang en diensten van algemeen economisch belang – waaronder onder meer water, sociale diensten, socialezekerheidsstelsels, onderwijs, afvalbeheer, openbaar vervoer en gezondheidszorg – buiten het kader van handelsbesprekingen moeten blijven vallen en tot de bevoegdheid van nationale regeringen moeten blijven behoren; dringt er bij de EU op aan te waarborgen dat handels- en investeringsovereenkomsten niet leiden tot de privatisering van openbare diensten waardoor vrouwen als verleners en afnemers van diensten getroffen kunnen worden en de genderongelijkheid kan toenemen; benadrukt dat de publieke voorziening van sociale diensten met name van groot belang is voor gendergelijkheid, aangezien veranderingen met betrekking tot de toegang tot en de gebruiksvergoedingen voor dergelijke diensten, en de kwaliteit daarvan, kunnen leiden tot een genderonevenwichtige verdeling van onbetaalde zorgtaken; herinnert eraan dat overheden en nationale en lokale autoriteiten het recht en de mogelijkheid moeten behouden om alle maatregelen betreffende de aansturing, organisatie, financiering en verlening van universele toegang tot diensten van algemeen belang en diensten van algemeen economisch belang in te voeren, te reguleren, goed te keuren, te handhaven of af te schaffen;
14. onderstreept dat het handelsbeleid gevolgen kan hebben voor de toegang tot elementaire gezondheidsdiensten en daardoor van invloed kan zijn op de doelstellingen inzake de toegang tot en de verbetering van reproductieve en seksuele gezondheid en rechten in beleidsmaatregelen, programma's en dienstverlening; benadrukt daarom dat elementaire gezondheidszorg – met name toegang tot diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten – van het handelsoverleg uitgesloten is en onder de bevoegdheid van de lidstaten valt;
15. dringt aan op bindende, afdwingbare en doeltreffende maatregelen ter bestrijding van de uitbuiting, en ter verbetering van de arbeids- en levensomstandigheden, van vrouwen in exportgerichte sectoren, in overeenstemming met de doelstelling om de levens- en arbeidsomstandigheden van vrouwen in zorgwekkende landen en sectoren te verbeteren, met name in de kleding-, de textiel- en de landbouwsector, om te voorkomen dat de handelsliberalisering bijdraagt tot precare arbeidsrechten en grotere loonverschillen tussen mannen en vrouwen; meent dat dergelijke maatregelen en de vaststelling van gemeenschappelijke definities een duidelijker en beter gecoördineerde samenwerking met internationale organisaties zoals de VN, de WTO, de IAO en de OESO mogelijk moeten maken; beschouwt het Duurzaamheidspact Bangladesh als een goed voorbeeld en als een stap voorwaarts met het oog op de invoering van een toezichtmechanisme, en dringt aan op volledige naleving van de bepalingen ervan; verzoekt de Commissie, alle internationale actoren en alle betrokken bedrijven in dit verband de nieuwe OESO-richtsnoeren inzake zorgvuldigheidsverplichtingen voor verantwoorde toeleveringsketens in de kleding- en schoenensector te erkennen en na te leven;

16. vraagt meer aandacht te besteden aan vrouwen die in de informele sector werken, en te erkennen dat er behoorlijker arbeidsnormen voor vrouwelijke arbeidskrachten in deze sector moeten komen;
17. onderstreept dat vrouwen en meisjes hieronder doorgaans het ergst lijden, aangezien mensenhandel met het oog op uitbuiting door werk sterk gekoppeld is aan mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting;
18. benadrukt dat de toenemende uitvoer van landbouwproducten doorgaans minder gunstige gevolgen heeft voor vrouwen dan voor mannen, daar uit opkomende trends blijkt dat kleine landbouwers, onder wie vele vrouwen, de concurrentie op overzeese markten vaak niet aankunnen wegens erfrecht en onvoldoende toegang tot krediet, informatie, grond en netwerken, alsook door een gebrek aan mogelijkheden om aan nieuwe regels en normen te voldoen; merkt op dat er bijzondere inspanningen moeten worden geleverd om de positieve gevolgen van handel te verbeteren voor vrouwen in de landbouwsector, waar zij als bijzonder kwetsbaar zijn aangemerkt maar waar zij ook een duidelijk potentieel voor zelfbeschikking hebben; beklemtoont dat bedrijven waarvan een vrouw eigenaar is, baat zouden hebben bij de uitbanning van genderstereotypen, betere markttoegang, vlottere toegang tot financiering, marketingorganisatie en netwerken, en betere capaciteitsopbouw en opleiding; merkt op dat handelsliberalisering een negatieve invloed op vrouwen kan hebben in sectoren zoals landbouw en voedselverwerking; benadrukt dat hoewel vrouwelijke arbeidskrachten de overhand hebben in de wereldvoedselproductie (goed voor 50 % tot 80 % van de wereldwijde beroepsbevolking), zij minder dan 20 % van het land bezitten, en dat de toenemende commerciële eisen aan en voor land het voor armere vrouwen bijgevolg moeilijk maken om zekere en eerlijke toegang tot land te krijgen of te behouden; wijst erop dat moet worden voorkomen dat IER-bepalingen in handelsovereenkomsten, bijvoorbeeld inzake de privatisering van zaaigoed, mogelijk negatieve gevolgen hebben voor de voedselsoevereiniteit;
19. benadrukt dat vrouwen die in zelfvoorzieningslandbouw werken geconfronteerd worden met bijkomende hindernissen om voedselsoevereiniteit te behouden als gevolg van de sterke bescherming van kweekproducten in het kader van het Internationaal Verdrag tot bescherming van kweekproducten (UPOV-verdrag) in handelsovereenkomsten;
20. onderstreept dat de EU-invoer van landbouwproducten traditionele kleinschalige landbouwbedrijven kan ondermijnen en zodoende het levensonderhoud van vrouwen in gevaar kan brengen;
21. wijst op het belang van mkmo's in de economische structuur van de EU; verzoekt de Commissie haar inspanningen ter ondersteuning van mkmo's voort te zetten, met bijzondere aandacht en maatregelen voor mkmo's die in handen van vrouwen zijn; verzoekt de EU en haar lidstaten bij de oprichting van uitvoer-helppdesks bijzondere aandacht te schenken aan de bijzondere omstandigheden van door vrouwen geleide mkmo's, gebruik te maken van de mogelijkheden die vrijhandelsovereenkomsten bieden, en diensten, technologieën en infrastructuur (zoals internettoegang) te versterken die bijzonder belangrijk zijn voor de economische emancipatie van vrouwen en door vrouwen geleide mkmo's; verzoekt de Commissie partnerschappen tot stand te helpen brengen tussen vrouwelijke ondernemers in de EU en hun tegenhangers in de

ontwikkelingslanden;

III. De gendergelijkheid in de handel verbeteren: maatregelen die op EU-niveau nodig zijn

22. beklemtoont dat bepaalde elementen van het EU-handelsbeleid, zoals hoofdstukken over handel en duurzame ontwikkeling en het SAP+-stelsel en het toezicht daarop, kunnen bijdragen aan de bevordering en eerbiediging van de mensenrechten, met inbegrip van de gendergelijkheid, het arbeidsrecht en milieubescherming; beklemtoont dat er in EU-handelsovereenkomsten bindende en afdwingbare bepalingen nodig zijn om de eerbiediging van de mensenrechten, met inbegrip van gendergelijkheid en milieu- en arbeidsbescherming, te waarborgen en ervoor te zorgen dat het EU-handelsbeleid strookt met de overkoepelende doelstellingen van de Unie inzake duurzame ontwikkeling, armoedebestrijding en gendergelijkheid;
23. vraagt de EU en de lidstaten ervoor te zorgen dat de doelstellingen van de SDG's, met name doelstelling 5 inzake gendergelijkheid, alsook de doelstellingen van het Strategisch engagement voor gendergelijkheid 2016-2019 volledig worden opgenomen in het handelsbeleid van de EU;
24. betreurt dat de handelsstrategie van de EU "Handel voor iedereen" geen gendergelijkheidsperspectief bevat; is verheugd dat het verslag over de uitvoering van de strategie voor handelsbeleid "Handel voor iedereen" van 13 september 2017 het vraagstuk van de gendergelijkheid in de handel aansnijdt en aangeeft dat de EU-beleidsmakers zich meer bewust moeten worden van de invloed van handelsinstrumenten op gendergelijkheid; verzoekt de Commissie hiermee rekening te houden bij de tussentijdse evaluatie van de strategie "Handel voor iedereen" en ervoor te zorgen dat het genderperspectief wordt opgenomen en geïntegreerd in het handels- en investeringsbeleid van de EU, omdat dit de algemene voordelen uit handelskansen voor iedereen zou optimaliseren; wijst erop dat het handelsbeleid kan bijdragen tot de bevordering van gendergelijkheid op het internationale toneel en gebruikt moet worden als een instrument dat de levens- en arbeidsomstandigheden van vrouwen verbetert en gelijkmaakt aan die van mannen, bijvoorbeeld door de loonkloof tussen mannen en vrouwen te dichten door banen van betere kwaliteit voor vrouwen te scheppen;
25. verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten ervoor te zorgen dat wanneer in de handelsovereenkomsten van de EU bepalingen inzake overheidsopdrachten worden opgenomen, deze een positief effect sorteren, vooral vanuit genderperspectief; verzoekt de Commissie zich te blijven inspannen om de toegang van mkmo's tot overheidsopdrachten te ondersteunen en specifieke maatregelen te ontwikkelen voor mkmo's die in handen van vrouwen zijn; dringt aan op de opname van bepalingen die erop gericht zijn de procedures te vereenvoudigen en de transparantie voor inschrijvers, ook die uit niet-EU-landen, te vergroten; vraagt om maatschappelijk en ecologisch verantwoorde overheidsopdrachten verder te bevorderen, rekening houdend met de doelstelling om te zorgen voor de gelijke behandeling van vrouwen en mannen, gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers en de bevordering van gendergelijkheid, voortbouwend op de ervaring met de regels voor duurzame overheidsopdrachten van "Chile Compras";
26. verzoekt de Commissie en de Raad in handelsovereenkomsten de toezegging te

bevorderen om daadwerkelijk wet- en regelgeving en beleid inzake gendergelijkheid vast te stellen, te handhaven en uit te voeren, met inbegrip van de nodige actieve maatregelen om gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen te bevorderen;

27. is ingenomen met de toezegging van de Commissie om ervoor te zorgen dat het handelsoverleg om de huidige associatieovereenkomst EU-Chili te moderniseren voor het eerst in de EU een speciaal hoofdstuk over gender en handel zal bevatten; dringt er sterk op aan op de hoogte te worden gesteld van de inhoud van dit hoofdstuk; verzoekt de Commissie en de Raad te bevorderen en ertoe bij te dragen dat in handels- en investeringsovereenkomsten van de EU een speciaal genderhoofdstuk wordt opgenomen, waarin wordt voortgebouwd op bestaande voorbeelden zoals de vrijhandelsovereenkomsten tussen Chili en Uruguay en Chili en Canada, en ervoor te zorgen dat dit hoofdstuk specifieke toezeggingen bevat om de gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen te bevorderen; dringt aan op de bevordering van internationale toezeggingen inzake vrouwenrechten, gendergelijkheid, gendermainstreaming en de versterking van de positie van vrouwen in alle handelsovereenkomsten van de EU, op basis van het actieprogramma van Peking en de SDG's; dringt er tevens op aan in deze handelsovereenkomsten bepalingen op te nemen om ervoor te zorgen dat hun institutionele structuren periodieke nalevingsbeoordelingen, diepgaande discussies en de uitwisseling van informatie en beste praktijken over gendergelijkheid en handel garanderen, onder meer door op alle niveaus van de betrokken overheidsdiensten vrouwen en deskundigen inzake gendergelijkheid op te nemen, ook in de handelsoverlegteams, gemengde comités, deskundigengroepen, interne adviesgroepen, gemengde raadgevende comités en geschillenbeslechtsingsorganen;
28. verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten te werken aan overeenkomsten op multilateraal niveau teneinde de bescherming die wordt verleend door genderbewuste EU-wetgeving, zoals de verordening betreffende conflictmineralen, uit te breiden;
29. vraagt de Europese Investeringsbank (EIB) te waarborgen dat bedrijven die deelnemen aan door de EIB medegefinancierde projecten verplicht worden zich aan het beginsel van gelijke beloning en betalingstransparantie te houden alsmede aan het beginsel van gendergelijkheid zoals beschreven in Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad¹;
30. is ervan overtuigd dat het CEDAW van groot belang is voor alle beleidsterreinen, met inbegrip van handel; benadrukt dat alle lidstaten tot het CEDAW zijn toegetreden; verzoekt de Commissie daarom in handelsovereenkomsten een verwijzing naar het CEDAW op te nemen en stappen te ondernemen met het oog op de toetreding van de EU tot het verdrag en de ratificatie ervan door de EU; verzoekt de lidstaten het beginsel van gendergelijkheid in hun rechtsstelsels op te nemen, en daarbij alle discriminerende wetten af te schaffen en passende wetten aan te nemen die de discriminatie van vrouwen verbieden;

¹ Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep (PB L 204 van 26.7.2006, blz. 23).

31. verzoekt de EU ervoor te zorgen dat handelsovereenkomsten bepalingen bevatten die gebaseerd zijn op de fundamentele arbeidsnormen en verdragen van de IAO; verzoekt de Commissie samen met de lidstaten te werken aan de ratificatie en tenuitvoerlegging van deze verdragen, met name Verdrag nr. 189 inzake fatsoenlijk werk voor huishoudelijk personeel en Verdrag nr. 156 betreffende arbeiders met gezinsverantwoordelijkheid, omdat hierin de behoeften van werknemers overal ter wereld aan bod komen, en ervoor te zorgen dat sociale rechten, non-discriminatie en gelijke behandeling in handelsovereenkomsten worden opgenomen; verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten om binnen de IAO verder te werken aan de tenuitvoerlegging van deze verdragen en de versterking van internationale arbeidsnormen voor fatsoenlijk werk in mondiale waardeketens, met bijzondere aandacht voor vrouwen; wijst erop dat de daadwerkelijke toepassing van deze normen en verdragen positieve gevolgen heeft voor de arbeidsomstandigheden van vrouwen in de EU en in niet-EU-landen; verzoekt de Commissie ervoor te zorgen dat handelsovereenkomsten tussen de EU en andere partners bijdragen tot de uitbanning van praktijken zoals de uitbuiting van werknemers, met name vrouwen;
32. vraagt de Commissie ervoor te zorgen dat sociale en milieunormen, met name de arbeidsrechten die worden onderschreven in vrijhandelsovereenkomsten en autonome regelingen, gelden op het gehele grondgebied van de handelspartners, en met name in exportproductiezones;
33. onderstreept het belang van het toezicht op de tenuitvoerlegging van het EU-stelsel van algemene preferenties (SAP) en het SAP+-stelsel, met name wat betreft de toepassing van de belangrijkste verdragen; wijst erop dat tot de verdragen in het kader van de SAP+-regeling het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 1979 behoort, alsook Verdrag nr. 111 betreffende discriminatie in arbeid en beroep en Verdrag nr. 100 betreffende gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten voor arbeid van gelijke waarde; onderstreept dat de naleving en tenuitvoerlegging van dit soort verdragen bijdragen tot de verbetering van de gendergelijkheid; erkent dat het SAP- en het SAP+-stelsel waardevolle instrumenten zijn ter bevordering van de eerbiediging van de mensenrechten; verzoekt de Commissie manieren te zoeken om deze stelsels te verbeteren, bijvoorbeeld door er strengere voorwaarden inzake de afschaffing van wettelijke discriminatie van vrouwen aan te verbinden, en economische stimulansen te blijven koppelen aan de daadwerkelijke goedkeuring, toepassing en passende monitoring van de belangrijkste verdragen inzake mensenrechten, arbeidsrechten en milieubescherming die met name relevant zijn voor vrouwen; is in dit verband ingenomen met de tussentijdse evaluatie van de SAP-stelsels door de Commissie;
34. verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten bij onderhandelingen op WTO-niveau ervoor te zorgen: dat bij het opstellen van nieuwe voorschriften en overeenkomsten en bij de uitvoering en herziening van bestaande overeenkomsten die zijn opgenomen in de Regeling inzake toetsing van het handelsbeleid van de WTO, voldoende aandacht wordt besteed aan gendergelijkheid; dat het hele WTO-onderhandelingsproces transparanter wordt; en dat de genderproblematiek wordt meegenomen in alle huidige en toekomstige onderhandelingen op gebieden zoals landbouw, visserij, dienstverlening en elektronische handel; verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten voorts een betere positie van vrouwen in mondiale waardeketens te verdedigen en te bevorderen (door

optimaal gebruik te maken van WTO-instrumenten zoals de Overeenkomst inzake handelsfacilitatie), programma's voor capaciteitsopbouw te ontwikkelen en regelmatig besprekingen met deskundigen en de uitwisseling van goede praktijken te organiseren, steun te verlenen aan de goedkeuring van gendergerelateerde maatregelen in de bestuursstructuur van de WTO en er met name voor te zorgen dat het secretariaat van de WTO beschikt over de technische capaciteit om een genderanalyse van de handelsvoorschriften te verrichten (met inbegrip van de middelen om in alle stadia van zijn werkzaamheden gendereffectbeoordelingen uit te voeren, zoals kwantitatieve onderzoeken betreffende het aantal vrouwen dat technische bijstand ontvangt); verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten ten slotte WTO-instrumenten te benutten om genderkwesties aan de orde te stellen, zowel in de rechtspraak als in lopende handelsbesprekingen, en tevens steun te verlenen aan een betere samenwerking tussen de WTO en andere internationale organisaties, zoals de UNCTAD, UN Women en de IAO, bij inspanningen ter bevordering van een inclusieve internationale handel, vrouwenrechten en gelijke kansen;

35. verzoekt de Commissie ondersteuning te verlenen aan internationale inspanningen ter bevordering van de opname van een genderperspectief in het handelsbeleid en in programma's zoals het initiatief "She Trades" van het Internationaal Handelscentrum (ITC), dat ten doel heeft tegen 2020 één miljoen vrouwelijke ondernemers met de markten in verbinding te stellen¹, en moedigt in dit verband de internationale uitwisseling van beste praktijken inzake genderbewuste beleidsmaatregelen en programma's binnen organisaties en organen als de WTO, het ITC en de VN aan;
36. verzoekt de Commissie maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en zorgvuldigheidsverplichtingen in vrijhandelsovereenkomsten te versterken, overeenkomstig de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten en de OESO-richtsnoeren inzake zorgvuldigheidsverplichtingen; dringt er bij de EU op aan in vrijhandelsovereenkomsten maatschappelijk verantwoord ondernemen te versterken en rekening te houden met zorgvuldigheidsverplichtingen, en spoort de WTO ertoe aan gendergelijkheid in haar handelsbeleid op te nemen; onderstreept dat het belangrijk is dit onderwerp ook in andere internationale en multilaterale organisaties en fora, zoals de VN, de Wereldbank en de OESO, te behandelen; wijst erop dat het Parlement in 2010 heeft gevraagd dat bedrijven hun MVO-balans zouden bekendmaken, dat voor alle ondernemingen zorgvuldigheidsvoorschriften zouden worden ingevoerd en dat het MVO-concept zou worden geconsolideerd; is dan ook verheugd dat grote ondernemingen krachtens de richtlijn niet-financiële verslaglegging sinds 2017 niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit moeten bekendmaken;
37. benadrukt dat gedragscodes en regelingen inzake keurmerken en eerlijke handel moeten worden verbeterd en dat moet worden gezorgd voor overeenstemming met internationale normen zoals de leidende beginselen inzake bedrijfsleven en mensenrechten van de VN, het "Global Compact"-initiatief van de VN en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
38. verzoekt de EU ervoor te zorgen dat de secretariaten van de EU-instellingen die voor het handelsbeleid en het handelsoverleg bevoegd zijn, beschikken over de kennis en de

¹ <http://www.intracen.org/itc/women-and-trade/SheTrades/>

technische capaciteit om een genderperspectief op te nemen in het gehele overlegproces, van bij de aanvang tot bij de toepassing en beoordeling; is blij dat in de structuur van DG Handel een contactpunt voor genderkwesties in het leven is geroepen dat tot taak heeft erop toe te zien of er in handelsovereenkomsten van de EU rekening wordt gehouden met genderaspecten, en te zorgen voor gendermainstreaming in het handelsbeleid van de EU; verzoekt de Commissie genderopleiding te verstrekken, of gebruik te maken van de opleiding die bijvoorbeeld door de UNCTAD wordt verstrekt, om te waarborgen dat ambtenaren en onderhandelaars zich bewust zijn van vraagstukken in verband met gendergelijkheid en handel; vraagt de lidstaten op alle niveaus in hun ministeries van Handel vrouwen aan te werven; vraagt internationale organisaties zoals de WTO, de Wereldbank, het IMF en de IAO de gelijke aanwezigheid van vrouwen in hun interne structuren, en met name in leidinggevende functies, te bevorderen; verzoekt de Commissie, de Raad en de lidstaten zich actief in te zetten en inspanningen te ondersteunen voor de organisatie van regelmatige discussies en acties inzake gender en handel;

39. verzoekt de Commissie en de Raad ervoor te ijveren dat in handelsovereenkomsten wordt toegezegd om te zorgen voor een betere deelname van vrouwen aan besluitvormingsorganen, zowel in de openbare als in de particuliere sector;
40. verzoekt de Commissie en de Raad op transparante wijze handelsbesprekingen te voeren, daarbij ten volle rekening te houden met de optimale werkwijzen uit andere onderhandelingen en ervoor te zorgen dat het Parlement in alle stadia van de onderhandelingen tijdig en regelmatig op de hoogte wordt gehouden; pleit voor onderhandelingssteams met een evenwichtige deelneming van mannen en vrouwen zodat zij alle genderaspecten van handelsovereenkomsten volledig in aanmerking kunnen nemen; verzoekt de EU en de lidstaten bij raadplegingen op het vlak van handel, op zowel EU- als WTO-niveau, te zorgen voor brede inspraak, onder meer van vrouwenrechtenorganisaties, vakbonden, bedrijven, het maatschappelijk middenveld en ontwikkelingsorganisaties, en de transparantie voor de Europese burgers te verhogen door met initiatieven te komen en inlichtingen te verstrekken die relevant zijn voor de onderhandelingen;
41. verzoekt de Commissie en de lidstaten ervoor te zorgen dat de doelstelling van gendergelijkheid bijzondere aandacht krijgt bij hun ontwikkelingssamenwerking en dat zij wordt geïntegreerd in de bijstandsprogramma's, met name de programma's in verband met de strategie "Hulp voor handel"; verzoekt de EU meer middelen beschikbaar te stellen voor samenwerkingsprogramma's in verband met gendergelijkheid en beroepsopleiding voor vrouwen; verzoekt de Commissie de minst ontwikkelde landen financieel en door middel van capaciteitsopbouw te ondersteunen, in een poging om de samenhang tussen handel, ontwikkeling en mensenrechten, met inbegrip van gendergelijkheid, te vergroten; beklemtoont dat lagere belastinginkomsten ten gevolge van tariefverlagingen moeten worden aangepakt in het kader van de agenda voor duurzame ontwikkeling en de financiering daarvan;
42. verzoekt de Commissie vrouwelijk ondernemerschap in ontwikkelingslanden te bevorderen, met bijzondere aandacht voor die landen waar vrouwen sterker dan mannen beperkt zijn qua toegang tot krediet, infrastructuur en productiestructuren;

43. verzoekt de Commissie na te gaan of het mogelijk is opleidingsprogramma's ter voorbereiding van het leerlingwezen in te richten voor dienstverleners, werkgevers, beroepsbeoefenaars en andere belanghebbenden uit de sector zodat zij met hun collega's uit de hele EU kunnen netwerken en kennis kunnen opdoen uit een hele reeks succesvolle programmamodellen, om uiteindelijk gunstige omstandigheden tot stand te brengen voor de deelname van vrouwen aan de kansen die door vrijhandelsovereenkomsten worden geboden;
44. verzoekt de Commissie en de lidstaten hun krachten te bundelen om het beleid aan te passen op terreinen zoals onderwijs en beroepsopleiding, ter bevordering van een grotere gendergelijkheid bij de verdeling van de arbeidskansen die door de export worden geboden;
45. verzoekt de Commissie en de Raad in handelsovereenkomsten te ijveren voor de toezegging om bilaterale samenwerkingsactiviteiten te verrichten ter verbetering van de capaciteit van en de voorwaarden voor vrouwen om ten volle voordeel te halen uit de kansen die deze overeenkomsten bieden, en om met dit doel voor ogen en ter verwezenlijking en bevordering van samenwerking een gemengd comité inzake handel en gender op te zetten en toe te zien op de toepassing daarvan, en daarbij een passende deelname van particuliere belanghebbenden te waarborgen, waaronder deskundigen en maatschappelijke organisaties die actief zijn op het gebied van gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen, met een brede vertegenwoordiging volgens gemeenschap en sector, via toegankelijke raadplegingsmiddelen (zoals onlinediscussies) die verder gaan dan een gestructureerde dialoog;
46. verzoekt de Commissie verder te onderzoeken hoe het beleid en de handelsovereenkomsten van de EU de economische empowerment van vrouwen en hun deelname op terreinen zoals wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) kunnen bevorderen en hoe de genderkloof inzake de toegang tot en het gebruik van nieuwe technologieën kan worden gedicht;

°
° °

47. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Raad en de Commissie.

TOELICHTING

TOELICHTING

Handel is niet genderneutraal en het handelsbeleid heeft genderspecifieke effecten. In de verslagen van het Europees Parlement *over de uitvoering van de aanbevelingen van 2010 van het Parlement over de sociale en milieunormen, de mensenrechten en maatschappelijk verantwoord ondernemen* (2015/2038(INI)) en *over de gevolgen van de internationale handel en het handelsbeleid van de EU voor mondiale waardeketens* (2016/2301(INI)) werd de aandacht gevestigd op het merendeel van de genderkwesties die bij het handelsbeleid komen kijken.

Handels- en investeringsovereenkomsten zijn vanwege de structurele genderkloof anders van invloed op vrouwen dan op mannen: vrouwen verdienen minder en de mondiale genderkloof blijft aanzienlijk. Gendergelijkheid is in geen enkel land bereikt. Vrouwen en mannen komen bovendien in verschillende sectoren van de economie terecht. De meeste vrouwen werken in sectoren zoals de landbouw of de informele en onbetaalde zorgverlening of als seizoenarbeiders. Deze werknemers leveren een wezenlijke bijdrage aan de wereldeconomie maar blijven onzichtbaar in het handelsbeleid en worden het meest getroffen door de huidige handels- en investeringspraktijken.

Gendergelijkheid is een universeel streven dat is opgenomen in internationale instrumenten, zoals het Handvest van de Verenigde Naties, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW, 1979). De EU heeft zich in haar fundamentele verdragen, waaronder het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, krachtig ertoe verbonden gendergelijkheid te bevorderen en te waarborgen. Net als elk ander EU-beleid dient het handelsbeleid bij te dragen aan de bredere doelstellingen van de VN, zoals de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Met name in doelstelling 5 is bepaald dat gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen en meisjes tegen 2030 moeten zijn bereikt. Een dergelijke doelstelling heeft een transversale dimensie die gevolgen heeft voor de verwezenlijking van alle andere SDG's.

EU-handelsbeleid

De Europese Commissie heeft voortgang gemaakt met het integreren van gendergelijkheid in bepaalde beleidsterreinen van de EU. Handelsbeleid is hierbij echter grotendeels buiten beschouwing gelaten en DG Handel heeft niet stelselmatig oog voor aangelegenheden in verband met gendergelijkheid. Terwijl nieuwe handelsovereenkomsten een hoofdstuk over duurzaamheid bevatten, zijn de mensenrechten eruit geschrapt en de duurzaamheidsverbintenissen zijn niet bindend zoals de handelsverbintenissen. De EU lijkt meer geïnteresseerd te zijn in het sluiten van akkoorden dan in het waarborgen van duurzame

handel en de bescherming van de mensenrechten. Dit is een dringende kwestie, met name in het licht van de nieuwe generatie handelsovereenkomsten waarover de EU onderhandelt of die ze aan het ratificeren is, zoals CETA (Brede Economische en Handelsovereenkomst tussen de EU en Canada), TTIP (Trans-Atlantisch Partnerschap voor handel en investeringen) en TiSA (Overeenkomst betreffende de handel in diensten), die nu betrekking hebben op diensten, normen en voorschriften.

Dit betekent dat nieuwe handelsovereenkomsten, vanwege hun ruimere toepassingsgebied, grotere gevolgen voor de mensenrechten hebben dan eerdere overeenkomsten. Daarnaast worden de gevolgen van de klimaatverandering steeds duidelijker, wat een strengere en snellere afdwinging van milieuovereenkomsten vereist.

Het EU-handelsbeleid spitst het economische beleid louter toe op het verhogen van het bbp en de uitvoer; het berust op een economische theorie die onbetaalde zorgverlening en voortplanting onzichtbaar maakt. De corapporteurs zijn van mening dat handelsbeleid gericht moet zijn op het terugdringen van sociaal-economische verschillen, waarbij genderongelijkheid een centraal aspect is.

De huidige neoliberale stroming is niet het enige kader waarin handelsovereenkomsten kunnen worden beklonken. Deze stroming is immers nadelig voor duurzame ontwikkeling en de mensenrechten, met inbegrip van vrouwenrechten, die zelf deel uitmaken van de mensenrechten. Deze conclusie berust op uitgebreid empirisch onderzoek naar de gevolgen van vrijhandelsovereenkomsten.

De corapporteurs delen de bezorgdheid van steeds meer maatschappelijke organisaties en deskundigen van internationale instellingen en uit de academische wereld, die zich grote zorgen maken over het huidige EU-handelsbeleid.

Tijdens een door de corapporteurs georganiseerde grondige raadpleging met vertegenwoordigers van organisaties voor de rechten van vrouwen en meisjes werd erop gewezen hoe belangrijk het is het maatschappelijk middenveld te betrekken bij handelsbesprekingen, op multilateraal en bilateraal niveau. Het maatschappelijk middenveld moet ook worden geraadpleegd bij duurzaamheidseffectbeoordelingen, die moeten worden afgerond voordat de Raad de Commissie machtigt om te onderhandelen, zodat er informatie voor het mandaat en de onderhandelingen beschikbaar is en rekening wordt gehouden met een representatief en inclusief genderperspectief.

Het doel van de corapporteurs was om concrete aanbevelingen te doen inzake de initiatieven die de EU kan en moet nemen om zich meer voor gendergelijkheidskwesties te engageren, en om de Commissie en de lidstaten te verzoeken in alle beleidslijnen, waaronder het handelsbeleid, een genderperspectief te integreren en onder meer te waarborgen dat het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) daadwerkelijk wordt nageleefd. De EU moet het CEDAW dringend ratificeren. De IAO-normen, met inbegrip van Verdrag nr. 189 inzake huishoudelijk personeel en Verdrag nr. 156 betreffende arbeiders met gezinsverantwoordelijkheid, moeten deel uitmaken van elke

geschillenbeslechting in verband met de mensenrechten en de monitoring van EU-handelsovereenkomsten.

Er moet iets worden gedaan aan het ontbreken van genderperspectieven en de desbetreffende deskundigheid bij onderhandelingen over handelsovereenkomsten en bij effectbeoordelingen, en de deelname van groepen inzake de rechten van vrouwen en meisjes en het maatschappelijk middenveld aan de toezichtmechanismen moet transparant en gewaarborgd zijn.

Handel en gender in verschillende sectoren

Gendergerelateerde gevolgen kunnen ofwel positief ofwel negatief zijn, afhankelijk van de specifieke context en omstandigheden en bovenal van de vraag of de handelsmaatregelen zodanig opgesteld en uitgevoerd worden dat er rekening wordt gehouden met de gendergerelateerde structuur van de economieën in kwestie.

Bij het handelsbeleid komen verschillende sectoren kijken (de dienstensector, de productiesector, de landbouw, de kledingsector, intellectuele-eigendomsrechten) en in elke daarvan is een genderspecifiek oorzakelijk verband terug te vinden.

In de levensmiddelensector, bijvoorbeeld, doen zich gendergerelateerde gevolgen op het gebied van consumptie voor omdat vrouwen doorgaans de verantwoordelijkheid hebben voor de aanschaf en bereiding van voedsel voor hun gezin. Vrouwen zijn uiterst belangrijk voor de landbouw en de levensmiddelensector op het zuidelijk halfrond. Kleinschalige vrouwelijke landbouwers zijn goed voor de helft of meer van de landbouwproductie in Afrika ten zuiden van de Sahara en Zuid-Azië en het aantal vrouwen is de afgelopen jaren wellicht nog toegenomen, aangezien er zich een algemene trend van vervrouwelijking van de landbouw voordoet. Tegelijkertijd dreigt de kleinschalige landbouw niet te kunnen concurreren met een geliberaliseerde internationale voedselproductiemarkt.

Het handels- en ontwikkelingsbeleid moet worden hervormd om niet alleen voedselzekerheid maar ook voedselsoevereiniteit te waarborgen en de lokale productie te ondersteunen in plaats van ze te ondermijnen. Dit is belangrijk omdat zonder extra maatregelen de klimaatverandering rechtstreekse, rampzalige gevolgen zal hebben voor de mogelijkheid van vele mannen en vrouwen om hun voedsel- en watervoorraden te beheren en toegang te krijgen tot duurzame huisvesting, schone lucht en elementaire gezondheidszorg. Op verschillende plaatsen overal ter wereld zijn de gevolgen al duidelijk te merken en blijkt dat zij een genderdimensie hebben doordat zij anders van invloed zijn op vrouwen dan op mannen.

Transnationaal handelsbeleid heeft ook een invloed op overheidsuitgaven en de verlening van basisdiensten. In de context van handelsovereenkomsten zoals CETA en TiSA zal de liberalisering van de gezondheidszorg voor ouderen grotere gevolgen hebben voor vrouwen dan voor mannen, aangezien vrouwen over het algemeen langer leven maar armer zijn dan mannen en zelfs op hoge leeftijd nog een belangrijke rol als zorgverlener voor andere familieleden spelen.

Meer specifiek heeft de handel in diensten, tenzij deze zorgvuldig ingekaderd en gereguleerd wordt, negatieve gevolgen voor gendergelijkheid. Dit komt met name door de impact van dit type handel op de verdeling van onbetaalde zorgverlening. Vrouwen zullen het meest worden getroffen door handelsverdragen die betrekking hebben op de overheidssector (in het bijzonder het onderwijs, de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening), aangezien zij 70 % van de werknemers in deze sector vormen. Liberalisering en privatisering van diensten (met als gevolg duurdere kinderopvang, minder voorzieningen voor ouderen en personen met een beperking, privatisering en sluiting van ziekenhuizen) leidt tot de vervanging van staat-gebaseerde rechten door markt-gebaseerde, geïndividualiseerde rechten voor degenen die zich deze kunnen veroorloven, en armoede en uitsluiting voor degenen die dat niet kunnen.

De verschillende sectoren die bij het handelsbeleid betrokken zijn, dienen zich in te spannen voor de mensenrechten. De privatisering van diensten zoals water en sanitaire voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg (met name seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten) zou enorme gevolgen hebben voor het leven van de allerkwetsbaarsten in de samenleving: vrouwen, minderheidsgroepen, migranten, personen met een beperking, kinderen, inheemse bevolkingsgroepen, LGBTIQ's en ouderen. Veilige toegang tot voorlichting, diensten en voorzieningen op het gebied van abortus en gezinsplanning stelt personen en paren in staat te kiezen of, wanneer en hoeveel kinderen ze krijgen. Gezinsplanning is ook van belang voor de toegang tot onderwijs en fatsoenlijk betaald werk.

In het jaarverslag 2013 van het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (UNFPA) staan belangrijke conclusies te lezen over de onderlinge afhankelijkheid van de mensenrechten, seksuele en reproductieve gezondheid, populatiedynamiek, armoedebestrijding en economische ontwikkeling. De corapporteurs wezen ook op verschillen in gezondheidszorg en ziektekostenverzekering voor LGBTIQI-personen.

Toegang tot universele gezondheidszorg, gewaarborgd als een fundamenteel mensenrecht, moet een bindend onderdeel van handelsovereenkomsten worden. Mensenrechten mogen niet als non-tarifaire belemmeringen worden beschouwd maar moeten worden gezien als een middel om welvaart, gelijkheid en sociale rechtvaardigheid tot stand te brengen. EU-handelsovereenkomsten moeten staten aanmoedigen en helpen om te voorzien in sociale bescherming en deze te reguleren.

In deze context is het belangrijk om te vermelden dat verschillende instrumenten zoals effectbeoordelingen en duurzaamheidseffectbeoordelingen van handel nuttig kunnen zijn om het effect van handelsbeleid op sociale en mensenrechten te beoordelen. Een ander handelsgerelateerd instrument is het EU-stelsel van algemene preferenties (SAP) en SAP+, dat voorziet in de preferentiële toegang van ontwikkelingslanden tot de EU-markt en daarnaast bepalingen inzake mensenrechten omvat. Voorts zou in alle fases van de beleidscyclus gebruikgemaakt moeten worden van naar gender uitgesplitste statistieken met een intersectionele benadering. Het is belangrijk om precies te weten op welke manier handelsverdragen verschillende gevolgen hebben voor verschillende groepen mannen en

vrouwen.

Internationale verbintenissen en vage EU-doelstellingen op het gebied van gendergelijkheid buiten beschouwing gelaten, is het vanuit feministisch oogpunt (waarbij het gaat om rechtvaardigheid voor iedereen en niet alleen vrouwen en meisjes) duidelijk dat het economisch beleid, met inbegrip van het handels- en investeringsbeleid, tot doel heeft in het levensonderhoud van iedereen te voorzien, het milieu en ecosystemen in stand te houden en het sociaal en menselijk potentieel te ondersteunen. Een dergelijk economisch beleid moet ook zorgverlening of reproductief werk omvatten. Dergelijke economieën kunnen niet worden geleid door de enge beginselen van groei, mededinging en efficiëntie die momenteel de handelsagenda domineren. Het EU-handelsbeleid moet tegen het licht gehouden en gemoderniseerd worden vanuit een feministischer oogpunt.

ADVIES VAN DE COMMISSIE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

aan de Commissie internationale handel en de Commissie rechten van de vrouw en
gendergelijkheid

inzake gendergelijkheid in de handelsverdragen van de EU
(2017/2015(INI))

Rapporteur voor advies: Lola Sánchez Caldentey

SUGGESTIES

De Commissie ontwikkelingssamenwerking verzoekt de ten principale bevoegde Commissie internationale handel en de Commissie rechten van de vrouw en gendergelijkheid onderstaande suggesties in hun ontwerpresolutie op te nemen:

- A. overwegende dat de verwezenlijking van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes niet alleen in alle duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties van 2015 is geïntegreerd maar ook een op zichzelf staande doelstelling is; overwegende dat handel en handelsliberalisering zeer verschillende effecten op vrouwen en mannen hebben, ook negatieve, hetgeen kan resulteren in fundamentele verschuivingen van rollenpatronen, relaties en ongelijkheden; overwegende dat handelsbeleid vrouwen op het zuidelijk halfrond op een andere manier treft dan vrouwen op het noordelijk halfrond; overwegende dat nationale overheden verplicht zijn om geschikte mechanismen in te voeren om ervoor te zorgen dat vrouwen zelf meer profiteren van de positieve effecten van handelsliberalisering;
- B. overwegende dat empowerment van vrouwen, de bevordering van hun rechten en de waarborging van hun toegang tot hulpbronnen de ontwikkeling kan versnellen; overwegende dat handelsovereenkomsten die deze bijzondere focus niet hebben, vrouwen verder kunnen benadelen als gevolg van hun reeds kwetsbare positie in de samenleving, of de ongelijkheid kunnen vergroten en het levensonderhoud van mensen in het algemeen in gevaar kunnen brengen;
- C. overwegende dat in artikel 8 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) het volgende wordt bepaald: "Bij elk optreden streeft de Unie ernaar de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op te heffen en de gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen."; overwegende dat de artikelen 207 en 208 van het VWEU stellen dat het gemeenschappelijke EU-handelsbeleid en het beleid van de Unie op het

gebied van ontwikkelingssamenwerking worden gevoerd in het kader van de beginselen en doelstellingen van het externe optreden van de Unie; overwegende dat deze beginselen zoals opgenomen in artikel 21 van het VWEU zijn: de democratie, de rechtsstaat, de universaliteit en de ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, de eerbiediging van de menselijke waardigheid, de beginselen van gelijkheid en solidariteit en de naleving van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties en het internationaal recht; overwegende dat het EU-handelsbeleid een belangrijk onderdeel is van een geïntegreerd beleidskader voor duurzame ontwikkeling en dat een krachtig genderperspectief en daadwerkelijk gehandhaafde afspraken over vrouwenrechten in handels- en investeringsbeleid dan ook essentiële elementen zijn voor een dergelijk kader, met het doel sociale en economische maatregelen te combineren en eerlijkere en gunstigere resultaten voor iedereen te waarborgen;

- D. overwegende dat het sluiten van nieuwe handelsovereenkomsten met andere landen en/of regio's in de wereld kan leiden tot verschuivingen in werkgelegenheid en verlies van banen gericht op export; overwegende dat dit in het bijzonder vrouwen treft, aangezien exportgerelateerde sectoren vaak door vrouwen worden gedomineerd;
 - E. overwegende dat meer dan 40 % van de landbouwwerkzaamheden op het zuidelijk halfrond wordt uitgevoerd door vrouwen; overwegende dat vrouwelijke landbouwers voornamelijk kleinschalige of zelfvoorzieningslandbouwers zijn die niet beschikken over de noodzakelijke toegang tot informatie, krediet, land of netwerken om met succes te concurreren op een globale markt;
 - F. overwegende dat landen op het zuidelijk halfrond voor hun nationale begrotingen afhankelijk zijn van inkomsten uit invoertarieven; overwegende dat een verhoging van de belasting op de toegevoegde waarde (btw) om dit verlies van inkomsten te compenseren een bijkomende financiële hindernis vormt voor vrouwen en hun families;
 - G. overwegende dat in alle sectoren meer vrouwen dan mannen in laagbetaalde, minder gewaardeerde en kwetsbare posities werken en dat vrouwen dus hoogstwaarschijnlijk in mindere mate voordeel zullen halen uit de processen van handelsliberalisering dan mannen; overwegende dat vrouwen verondersteld worden zich in een zwakkere onderhandelingspositie te bevinden en daarom vaak uitgebuit worden om een concurrentievoordeel te behalen in een globale economie;
1. dringt er bij de EU en de lidstaten op aan ervoor te zorgen dat de SDG's, in het bijzonder SDG 5 inzake gendergelijkheid, het genderactieplan 2016-2020 (GAP II), het Strategisch engagement voor gendergelijkheid 2016-2019, volledig worden opgenomen en uitgevoerd in het buitenlands beleid van de EU; roept op tot een ontwikkelingsgericht en genderbewust handelsbeleid dat onderhandelingen onder gelijke voorwaarden tussen handelspartners waarborgt;
 2. merkt met bezorgdheid op dat er nog steeds veel hindernissen zijn die een beoordeling van de verhouding tussen handel en gender in de weg staan, op grond van een aantal factoren waaronder een gebrek aan gegevens; benadrukt dat het van belang is beter inzicht te verkrijgen in de genderdynamiek van handelsovereenkomsten, hetgeen het gebruik van naar sekse uitgesplitste statistieken in elke afzonderlijke sector van de betrokken economie vereist;

3. wijst erop dat de gegevens die worden gebruikt bij effectbeoordelingen van de handel sectorspecifiek moeten zijn, aangezien de effecten van handelsliberalisering per sector variëren; merkt op dat er wellicht sprake is van een negatieve invloed op vrouwen in sectoren zoals landbouw en voedselverwerking; benadrukt in dit verband dat vrouwen weliswaar domineren wat wereldvoedselproductie betreft (50 % à 80 %), maar minder dan 20 % van het land bezitten en dat de toenemende commerciële eisen aan en voor land het bijgevolg ook voor armere vrouwen moeilijk maken om zekere en eerlijke toegang tot land te krijgen of te behouden;
4. herinnert aan de noodzaak om de samenhang tussen verschillende maar nauw met elkaar verbonden beleidsdomeinen zoals handel, ontwikkeling, buitenlandse zaken, werkgelegenheid, migratie en gendergelijkheid te vergroten;
5. verzoekt de Commissie om haar strategie "Handel voor iedereen" bij te werken en een duidelijker genderperspectief vast te stellen; benadrukt het belang van verdere mainstreaming van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen in de toekomstige EU-handelsstrategie;
6. dringt er bij de Commissie en de lidstaten op aan te zorgen voor een betere samenhang tussen enerzijds handels- en investeringsbeleid en anderzijds internationale verdragen en verplichtingen op het gebied van mensenrechten, ontwikkeling en gendergelijkheid; onderstreept dat de bestaande mechanismen (bijvoorbeeld in het kader van de SDG's, het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) en de Regeling inzake toetsing van het handelsbeleid) en instrumenten zoals de duurzaamheidseffectbeoordelingen (SIA's), de effectbeoordelingen inzake gender en handel (GTIA's) en de armoede- en sociale effectanalyse (PSIA's) moeten worden gebruikt om de gendereffecten van handels- en investeringsbeleid en -overeenkomsten te monitoren; verzoekt de Commissie in dit verband om de minst ontwikkelde landen (MOL's) bij hun desbetreffende analyses te ondersteunen, zowel financieel als door middel van capaciteitsopbouw;
7. benadrukt de noodzaak van verdere verbetering van genderanalyses en -perspectieven in het handels- en investeringsbeleid van de EU, alsook van de integratie ervan in de handelsgelateerde programma's voor capaciteitsopbouw van internationale financieringsinstellingen, donoren en intergouvernementele organisaties, door middel van analyse vooraf, monitoring en verplichte beoordelingen achteraf, teneinde de mogelijk negatieve gendereffecten van verschillende handelsmaatregelen en -instrumenten te ondervangen, met inbegrip van de gevolgen voor de grondverdeling, voedselzekerheid, verschuiving en/of verlies van werkgelegenheid, alsmede mogelijke migratiestromen vanuit een genderperspectief; benadrukt dat er verplichte periodieke beoordelingen moeten worden opgesteld van de voortgang en de mislukkingen op het gebied van gendergelijkheid in de EU en in ontwikkelingslanden; wijst erop dat een grondige analyse van de gendergerelateerde gevolgen van handel zich niet mag beperken tot werkgelegenheidseffecten, maar zich ook moet richten op de gevolgen voor consumptie en de gevolgen voor de verlening van openbare diensten;
8. verzoekt de Commissie te waarborgen dat de artikelen 16 en 17 van de Universele Verklaring van de rechten van de mens van de Verenigde Naties in de landen die handelspartners van de EU zijn, ten volle worden geëerbiedigd, teneinde

gendergerelateerde ongelijkheden op het gebied van sociale en economische rechten tegen te gaan;

9. wijst er opnieuw op dat het van cruciaal belang is om voor iedereen toegang tot kwalitatief hoogstaande sociale diensten te waarborgen; dringt er bij de EU op aan ervoor te zorgen dat haar handels- en investeringsbeleid staten er niet van weerhoudt de mensenrechten te beschermen dan wel buitensporige gevolgen heeft voor de meer kwetsbare groepen, waaronder vrouwen; dringt er bij de EU op aan te waarborgen dat handels- en investeringsovereenkomsten niet leiden tot de privatisering van openbare diensten die weer kan leiden tot genderongelijkheid; benadrukt dat de publieke voorziening van sociale diensten met name van groot belang is voor gendergelijkheid, aangezien veranderingen met betrekking tot de toegang tot dergelijke diensten, en de kwaliteit daarvan, leiden tot een genderonevenwichtige verdeling van onbetaalde zorgtaken; onderstreept daarom dat diensten en goederen zoals water en sanitaire voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg (met inbegrip van toegang van vrouwen tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten) altijd en overal gewaarborgd moeten zijn;
10. benadrukt dat overheden hun vermogen moeten behouden om middelen toe te kennen voor de verwezenlijking van vrouwenrechten en gendergelijkheid om een inclusieve en duurzame toekomst voor gemeenschappen te waarborgen; benadrukt in dit verband het cruciale belang van de eerbiediging, overeenkomstig SDG 17.15, van de democratische beleidsruimte van partnerlanden om regelgeving op te stellen en beslissingen te nemen die passen bij hun eigen nationale context, tegemoet te komen aan de behoeften van hun bevolking en hun verplichtingen op het gebied van mensenrechten en andere internationale verbintenissen na te komen, onder meer op het gebied van gendergelijkheid; onderstreept de noodzaak om te waarborgen dat noch handels- en investeringsmechanismen van de EU, noch clausules inzake intellectuele-eigendomsrechten in EU-handelsovereenkomsten het vermogen van individuele regeringen aantasten om hun wetten te veranderen en hierin maatregelen op te nemen om de mensenrechten te bevorderen, met inbegrip van gendergelijkheid; merkt op dat bepalingen inzake intellectuele-eigendomsrechten (IPR) in verband met octrooien die de productie van generieke geneesmiddelen tegenhouden, van grote invloed kunnen zijn op de specifieke gezondheidseisen van vrouwen en dat IPR-bepalingen in handelsovereenkomsten gebruikt zijn om de belangen van grote farmaceutische ondernemingen te beschermen en de productie van goedkope generieke geneesmiddelen te beperken; benadrukt dat dergelijke betaalbare essentiële geneesmiddelen bijzonder belangrijk zijn voor vrouwen; onderstreept in dit opzicht de noodzaak om de potentiële risico's te erkennen die verbonden zijn aan de mechanismen van handelsovereenkomsten, zoals de beslechting van geschillen tussen investeerders en staten (ISDS) en het stelsel van investeringsgerechten (ICS), die het vermogen van afzonderlijke regeringen kunnen aantasten om hun wetten te veranderen en hierin maatregelen op te nemen om gendergelijkheid, sterkere sociale diensten, arbeidsnormen en consumentenrechten te bevorderen;
11. merkt op dat klimaatveranderings- en milieueffecten met name in ontwikkelingslanden vaak onevenredig verdeeld zijn tussen vrouwen en mannen en in het bijzonder vrouwen treffen, hetgeen de verwezenlijking van SDG 5 ook nog eens in de weg dreigt te staan; benadrukt dan ook dat er behoefte is aan een samenhangende en grondige integratie van

SDG-doelstelling 13.B inzake het promoten van mechanismen om de capaciteit te vergroten in het kader van doeltreffende aan klimaatverandering gekoppelde planning en beheer in de minst ontwikkelde landen, waarbij wordt gefocust op vrouwen, met het doel steun te verlenen aan nationale inspanningen om de Overeenkomst van Parijs na te leven, rekening houdend met het feit dat vrouwen de eerste slachtoffers zijn van klimaatverandering;

12. herinnert eraan dat het mogelijke negatieve effect van IPR-clausules in handelsakkoorden op de gezondheid en de voedselsoevereiniteit van vrouwen, met name door het beperken van de toegang tot geneesmiddelen en door het privatiseren van zaaigoed, moet worden voorkomen;
13. benadrukt de noodzaak om de deelname van vrouwen aan de besluitvorming, met inbegrip van het handelsbeleid en onderhandelingsprocessen op alle niveaus, te versterken, teneinde voor meer genderbesef te zorgen en te waarborgen dat de voordelen van nieuwe mogelijkheden voor en empowerment van vrouwen in ontwikkelingslanden als gevolg van handel daadwerkelijk kunnen worden benut;
14. herhaalt dat alle EU-handelsovereenkomsten gendergelijkheid zouden moeten bevorderen door middel van doeltreffende en afdwingbare mechanismen, waaronder een specifiek instrument om toe te zien op de naleving, met het doel voor gendergelijkheid, gendermainstreaming en de eerbiediging van vrouwenrechten te zorgen;
15. erkent dat het EU-stelsel van algemene preferenties (SAP) en met name het SAP+-stelsel kan worden verbeterd door economische stimulansen te koppelen aan de daadwerkelijke goedkeuring en naleving van de belangrijkste mensenrechtenverdragen;
16. is ingenomen met de voortgang die de afgelopen jaren is geboekt met de totstandbrenging van het Duurzaamheidspact van Bangladesh, de EU-houtverordening (Verordening (EU) nr. 995/2010) en de EU-verordening betreffende conflictmineralen (Verordening (EU) 2017/821), en dringt er bij de Commissie op aan bindende kaders voor verplichtingen inzake passende zorgvuldigheid uit te breiden naar andere sectoren en er zo voor te zorgen dat de EU en haar handelaren en marktdeelnemers voldoen aan hun verplichting om de mensenrechten en de hoogste sociale normen te eerbiedigen, onder meer op het gebied van gendergelijkheid;
17. benadrukt dat vrouwen die in zelfvoorzieningslandbouw werken geconfronteerd worden met bijkomende hindernissen om voedselsoevereiniteit te behouden als gevolg van een sterke bescherming van kweekproducten in het kader van het Internationale Verdrag tot bescherming van kweekproducten (UPOV-verdrag) in handelsovereenkomsten;
18. onderstreept dat de EU-invoer van landbouwproducten traditionele kleinschalige landbouwbedrijven kan ondermijnen en zodoende het levensonderhoud van vrouwen in gevaar kan brengen.

INFORMATIE OVER DE GOEDKEURING IN DE ADVISERENDE COMMISSIE

Datum goedkeuring	21.11.2017
Uitslag eindstemming	+: 13 -: 6 0: 3
Bij de eindstemming aanwezige leden	Ignazio Corrao, Mireille D'Ornano, Enrique Guerrero Salom, Maria Heubuch, Arne Lietz, Linda McAvan, Norbert Neuser, Vincent Peillon, Maurice Ponga, Lola Sánchez Caldentey, Elly Schlein, Eleftherios Synadinos, Eleni Theocharous, Paavo Väyrynen, Bogdan Brunon Wenta, Anna Záborská
Bij de eindstemming aanwezige vaste plaatsvervangers	Thierry Cornillet, Agustín Díaz de Mera García Consuegra, Frank Engel, Brian Hayes, Florent Marcellesi, Paul Rübig

HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE ADVISERENDE COMMISSIE

13	+
ALDE	Thierry Cornillet, Paavo Väyrynen
EFDD	Ignazio Corrao
GUE/NGL	Lola Sánchez Caldentey
NI	Eleftherios Synadinos
S&D	Enrique Guerrero Salom, Arne Lietz, Linda McAvan, Norbert Neuser, Vincent Peillon, Elly Schlein
VERTS/ALE	Maria Heubuch, Florent Marcellesi

6	-
EFDD	Mireille D'Ornano
PPE	Agustín Díaz de Mera García Consuegra, Maurice Ponga, Paul Rübig, Bogdan Brunon Wenta, Anna Záborská

3	0
ECR	Eleni Theoharous
PPE	Frank Engel, Brian Hayes

Verklaring van de gebruikte tekens:

+ : voor

- : tegen

0 : onthouding

INFORMATIE OVER DE GOEDKEURING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE

Datum goedkeuring	24.1.2018
Uitslag eindstemming	+: 45 -: 4 0: 5
Bij de eindstemming aanwezige leden	Daniela Aiuto, Maria Arena, Heinz K. Becker, Malin Björk, Vilija Blinkevičiūtė, Salvatore Cicu, Anna Maria Corazza Bildt, Eleonora Forenza, Iratxe García Pérez, Arne Gericke, Karoline Graswander-Hainz, Anna Hedh, Mary Honeyball, France Jamet, Teresa Jiménez-Becerril Barrio, Jude Kirton-Darling, Agnieszka Kozłowska-Rajewicz, Patricia Lalonde, Bernd Lange, Florent Marcellesi, David Martin, Anne-Marie Mineur, Angelika Mlinar, Sorin Moisă, Angelika Niebler, Maria Noichl, Artis Pabriks, Marijana Petir, João Pimenta Lopes, Inmaculada Rodríguez-Piñero Fernández, Tokia Saïfi, Helmut Scholz, Michaela Šojdrová, Ernest Urteaga, Elissavet Vozemberg-Vrionidi, Iuliu Winkler, Jan Zahradil
Bij de eindstemming aanwezige vaste plaatsvervangers	Catherine Bearder, Goffredo Maria Bettini, Izaskun Bilbao Barandica, Linnéa Engström, Lívia Járóka, Seán Kelly, Edouard Martin, Clare Moody, Branislav Škripek, Jarosław Wałęsa
Bij de eindstemming aanwezige plaatsvervangers (art. 200, lid 2)	Pilar Ayuso, Jakop Dalunde, José Inácio Faria, Dariusz Rosati, Sven Schulze, Miguel Urbán Crespo

HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE

45	+
ALDE	Izaskun Bilbao Barandica, Patricia Lalonde, Angelika Mlinar
EFDD	Daniela Aiuto
GUE/NGL	Malin Björk, Eleonora Forenza, Anne-Marie Mineur, João Pimenta Lopes, Helmut Scholz, Miguel Urbán Crespo
PPE	Pilar Ayuso, Salvatore Cicu, Anna Maria Corazza Bildt, José Inácio Faria, Lívia Járóka, Teresa Jiménez-Becerril Barrio, Seán Kelly, Agnieszka Kozłowska-Rajewicz, Sorin Moisă, Angelika Niebler, Dariusz Rosati, Tokia Saïfi, Sven Schulze, Elissavet Vozemberg-Vrionidi, Jarosław Wałęsa, Iuliu Winkler
S&D	Maria Arena, Goffredo Maria Bettini, Vilija Blinkevičiūtė, Iratxe García Pérez, Karoline Graswander-Hainz, Anna Hedh, Mary Honeyball, Jude Kirton-Darling, Bernd Lange, David Martin, Edouard Martin, Clare Moody, Maria Noichl, Inmaculada Rodríguez-Piñero Fernández
VERTS/ALE	Jakop Dalunde, Linnéa Engström, Florent Marcellesi, Ernest Urtasun, Monika Vana

4	-
ECR	Arne Gericke, Branislav Škripek, Jan Zahradil
PPE	Artis Pabriks

5	0
ALDE	Catherine Bearder
ENF	France Jamet
PPE	Heinz K. Becker, Marijana Petir, Michaela Šojdrová

Verklaring van de gebruikte tekens:

+ : voor

- : tegen

0 : onthouding